

9. Як вы ацэньваеце палітыку Эў- развязу ў дачыненьні да Беларусі?

Вольга Абрамава

А ў Эўрасаюзе ўвогуле не разумеюць, што адбываецца ў Беларусі. Проста не разумеюць! Палітыка Эўрасаюзу ў дачыненьні да Беларусі фармуеца не ў Эўрасаюзе – яна фармуеца тут, той часткай палітычнай апазыцыі, якая даўно ўжо заняла пэўную палітычную нішу і ператварыла палітыку ў бізнэс. У цэлым, гэтая частка апазыцыі не зацікаўленая (наперакор гучным словам, шумавым эфектам, палітычным заявам), каб сітуацыя ў Беларусі мянлялася ў напрамку дэмакратызацыі, у напрамку складання тут пайнавартага рынку, у напрамку зынняцца ізоляцыі зь Беларусі з мэтай наладжвання паўнацэнных контактаў з заходнім съветам. Яна ў гэтым не зацікаўленая, таму што ёй выгодна і камфортна існаваць. Але гэта датычыць толькі вярхоў, і нават ня ўсіх лідэроў апазыцыі, таму што я магла б прыводзіць і іншыя прыклады.

Беларусь – краіна маленъкая. Дакладна гэтак жа ў любым рамястwie – ці журналісцкім, ці аналітычным – усе мы выдатна ведаем, хто майстар, а хто чалянднік. Дакладна гэтак жа мы ўсе выдатна ведаем, хто чым дыхае ў Беларусі. Можна гаварыць любыя самыя прыгожыя слова пра любоў да краіны, любоў да дэмакратычных каштоўнасцяў, але ня быць пры гэтым унутрана ні патрыётам, ні дэмакратам. І паводзіць сябе ў адпаведнасці са сваім шкурным інтэрасам.

Таму я паўтараю. У Эўрасаюзе гэта эўравысакамернасць, нежаданьне (як і з боку ЗША, да якіх я гэтак жа, як і да Эўрасаюзу, стаўлюся паважліва) абцяжарыць сябе тым, каб прапанаваць ва ўзаемадзеянні дзеяздольную мадэль. Я ня раз казала публічна эўрапейскім партнёрам: «Хлопцы, а што ж вы, калі прад’яўляеце прэтэнзіі да Беларусі, паводзіце сябе вельмі дзіўна? Бо восьліку, каб ён бег наперад, трэба прапанаваць моркву. А вы намагаецца ўвесь час біць нас палкай па съпіне. А давайце паспрабуем па-іншаму. Прапануйце нам канкрэтныя, прагматычныя, важкія рэчы (я маю на ўвазе перш за ўсё з матэрыяльнага пункту гледжання). Беларусы – вельмі прагматычны народ: яны падумаюць-падумаюць, і калі тое, што вы прапануеце, сапраўды ня будзе дробнай падачкай... Я разумею, што на сённяні гэта нерэальна: спытайце ў эканамістай, колькі спатрэбіца для пераводу нашай эканомікі на рыначныя рэйкі. Але прапануйце хоць бы траншамі, часткамі! Вы можаце нас такім чынам завабіць у агульнаэўрапейскую прастору».

У мянэ ёсьць вялікае падазрэнне, што нават беларускае кірауніцтва ў выпадку, калі там чаго істотнага прапануюць (паколькі яны належаць да таго ж культурнага поля, што і ўсе мы паводле базавых каштоўнасцяў, паводле глыбінных: прагматызм, уменьне ўзважваць жыццёвые выгады), не адмовіцца ад гэтага варыянту. Зрабіце такім чынам! А біцьцё ніякага выніку не прыносіць. Яно толькі прыносіць закасцяненіне, упартасць ва ўяўленнях аб уласнай рацыі, фармаваныне акончай псыхалёгіі («мы абкружаны варожым съветам»), кансалідацыю большасці нацыі вакол гэтага ўяўлення. Дзейнічаць паводле гэтага заганнага варыянту далей непэрспэктыўна. Пра санкцыі ў дачыненьні да Беларусі я заўсёды гаварыла, што яны контрапрадуктыўныя, а ў палітычным пляне наагул нясуць нэгатыўны ёфект.

Яўген Бабосаў

Калі мы гаворым пра дваістасць расейскага стаўлення да Беларусі, дык Эўрасаюз больш аднабаковы – у сэнсе непрызнання Беларусі. Але гэта, зноў-такі, не эканоміка, а палітыка! Нэгатыўнае стаўленне да сучаснага кірауніцтва Беларусі пераносіцца, на жаль, на народ Беларусі. Гэта робіць ня ўвесь Эўрасаюз,

а толькі некаторыя лідэры Эўрасаюзу – тыя, якія ўваходзяць у АБСЭ і г. д. Што да самога Эўрасаюзу, Эўрапарлямэнту, то запрашаюць туды апазыцыю – ну і Бог зь імі, няхай запрашаюць! Гэта іх справа.

Я думаю, што пэрспэктыва за тым, каго народ выбера – гэта яго справа, каго выбіраць: ці аднаго, ці другога, ці пятнаццатага – няважна. Галоўнае (яшчэ раз паўтараю) заставацца самім сабой. І толькі калі мы будзем самі сабой, мы застанемся ў Эўропе. Як толькі мы пачнем некаму падпарадкоўвацца, перад некім поўзаць, нас праста затопчуць.

Анжаліка Борыс

Палітыку Эўразьвязу ацэньваю як недастатковая пасъядоўную, хоць апошнім часам, шмат у чым дзякуючы ўплыву Польшчы і іншых новых членоў ЭЭ, усьведамленьне праблемы Беларусі робіцца глыбейшым і шчырэйшым.

Генадзь Бураўкін

Я і сёньня ня ўпэўнены, што палітыка Эўразьвязу ў дачыненъні да Беларусі ёсьць. Можа, і ёсьць, але яна, на мой погляд, несур'ёзная. У мене адчуваньне, што Эўразьвяз не разумее своеасаблівасці таго, што адбываецца ў Беларусі. Эўразьвяз бярэ свае стандарты і стараецца ці іх прапагандаваць у Беларусі, ці іх прыкладаць да беларускай рэальнасці. І таму мне съмешна, калі я слухаю некаторых даволі высокіх эўразьвязаўскіх чыноўнікаў, якія пачынаюць нам пропагандаваць ідэі дэмакратызму, свабодных выбараў... Ідэі правільнія, але гэтая чыноўнікі ня могуць зразумець, што ў Беларусі іх рэалізаваць, ажыцьцяўіць немагчыма. Таму ў мене такое адчуваньне, што кірауніцтва Эўразьвязу (ува ўсякім разе, вышэйшы эшалён) да гэтага часу рэальнай сітуацыі ў Беларусі ня ведае і не разумее. Адсюль – быццам бы жаданьне дапамагчы дэмакратычным працэсам, якія ў нас ідуць, і ў той жа час абсалютнае няўменьне (ад няўліку рэальнасці) зрабіць нейкія канкрэтныя крокі. То спазыняюцца, то наадварот, то не ідуць да канца, то ўвогуле робяць выгляд, што нічога не адбываецца. Таму, паўтараю, у мене няма ўпэўненасці, што ёсьць лінія, ёсьць палітыка ў дачыненъні да

Беларусі і што ў Эўразьвязе разумеюць вельмі няпростую сітуацыю (перш за ёсё – палітычную), якая склалася ў Беларусі.

Забаранілі ўезд чыноўнікам? Дык у іх ёсьць такое права, і яны ім пакары-сталіся. Гэтым яны падкрэслілі сваё стаўленыне. Але я ня думаю, што гэта тыя рашэнні, якія могуць нешта сур'ёзна памяняць у Беларусі. Гэта больш мараль-ныя рэчы, чым арганізацыйныя, палітычныя.

Алесь Бяляцкі

Я шмат казаў пра суседнія з намі краіны – тут шмат што супадае, бо палі-тыка суседніх дзяржаваў шмат у чым адпавядзе агульнай палітыцы і стратэгіі Эўразьвязу. Хаця, можа быць, варта паўтарыцца: нарэшце Эўразьвяз убачыў у Беларусі краіну-суседку, краіну, зь якой варта мець справы і спрабаваць вы-рашыць нешта.

Палітыка Эўразьвязу паляпшаецца. Не скажу, што яна стала лепшай на 100%, але тое, што моцныя зьмены да лепшага адбыліся за апошнія два гады, – гэта відавочна. І наша задача, каб Эўразьвяз разглядаў Беларусь як краіну, у якой ёсьць праблемы. Хай сабе і не як краіну Эўразьвязу (таму што гэта мала-верагодна на сённяшні дзень), але краіну, у якой ёсьць праблемы. А пасля вырашэння гэтых праблемаў – як краіну, якая можа далучыцца да Эўразьвязу. Гэта як людзі, якія жывуць у адной вёсцы, і ў адной хаце – непарарадак, і суседзі могуць сабрацца і падумачы, чым памагчы, нейкую талаку зрабіць: выкінуць падгнілія ніжнія вянцы, падкладзі новыя, усе разам – падперці гэтую хату... Каб яны глядзелі на Беларусь як на реальны кавалак эўрапейскай прасторы, эўрапейскай супольнасці, эўрапейскага поля. Нас вельмі шмат звязвае з эўрапейскай супольнасцю, з тымі народамі, якія жывуць у Эўропе, – праста неверагодна шмат. Мы мала што сабе ўяўляем пра гэта. Адзін прыклад – жа-ночыя ўпрыгожаныя тысячагадовай даўніны. Вазыміце Нарвэгію і пароўнайце зь беларускім комплексамі – магчыма, ня ўсімі, але прынамсі на поўначы Бе-ларусі, на Віцебшчыне. 80% ідэнтычнасці! Гэта значыць, што ішоў інтэнсіўны гандаль, і настолькі актыўна людзі ездзілі туды-сюды і вазілі жонак, і настолькі вялікі быў натуральны абмен паміж старожытнымі тагачаснымі дзяржавамі...

Нікому і ў галаву не магло прыйсьці, што на сёньняшні дзень гэта ўсё будзе паврана, адлучана і г. д. Я б не хацеў, каб так было.

Аляксандар Вайтовіч

Лічу палітыку Эўразьвязу ўдачыненъні да Беларусі, у асноўным, адэкаўтнай ситуацыі.

Андрэй Вардамацкі

Яна крайне непаваротлівая. Рашэньні прымаюцца вельмі марудна. Напрыклад, стварэнье незалежнага інфармацыйнага поля абвяшчаецца, але гэта зусім неэфектыўна. Гэта спрэядліва ня толькі на ўзоруні мэдыйных рэйтынгаў тых сродкаў масавай інфармацыі, якія ствараюцца ў Эўропе (рэйтыві мізэрны!), але і на ўзоруні той ідэалёгіі, якая прапануецца. Насельніцтву пропануюць не аналіз падзеяў, якія адбываюцца тут, у Беларусі, а апісаныне таго, якім добрым і съветлым, «белым і пухнатым» зьяўляеца Эўрасаюз. Беларуская інфармацыйная патрэбнасць заключаецца ў жаданні даведацца, што ж на самай справе адбываецца ўнутры Рэспублікі Беларусь, а не ў апісаныні таго, які «белы і пухнаты» Эўрасаюз. Ёсьць неадпаведнасць паміж інфармацыйнай патрэбнасцю беларускай аўдыторыі і пропанаванымі тэмамі, якія ідуць з боку Эўрасаюзу. «Птушка» адносна Беларусі ставіцца, але эфектыўнасць гэтай «птушкі» мізэрная. Фармат паперы, напісанай з нагоды мэдия-вяшчанья на Беларусь, большы за фізычнае пакрыццё гэтых станцыяў на тэрыторыі Беларусі.

Вінцук Вячорка

Я ўжо казаў, што да нядаўна такой палітыкі наагул не было, а былі несыстэмныя, схематычныя, рэактыўныя паводзіны. Зрэшты, Беларусь як геапалітычны чыннік аб'ектуўна займае невялікі працэнт увагі ЭЭ як цэласці. Ёсьць Блізкі Ўсход, пост-югаслаўскія Балканы, для Францыі істотны Магрыб, ёсьць 50-мільённая Украіна. Урэшце, ёсьць Расея.

Эўрапейскуму Зьвязу, якому скансалідаваныя рашэнні даюцца вельмі нялёгка, трэба было займець у сваім складзе групу краінаў, для якіх беларуская праблематыка істотная. Як толькі гэта (пашырэнне коштам нашых суседзяў) адбылося, пачалі зьяўляцца спробы сыштэматызаваць падыход да Беларусі. Г.зв. *two-fold approach* (двухскладнікавы падыход), у прынцыпе, калі яго ажыць-цяўляць пасъядоўна, можа даваць пазытыўны вынік.

Першы складнік – карная ізаляцыя рэжыму, ягоных кіраунікоў і найбольш зацятых слúжак. Тут, пасъля шматлікіх вострых рэзалюцыяў Эўрапарлямэнту, на якія лукашэнкаўская ўлада зважала няшмат, пачаліся сапраўды эфектыўныя крокі ў выглядзе пэрсанальных візвых абмежаванняў: спачатку паводле г.зв. сьпісу Пургурыйдэса быў забаронены ўезд у ЭЗ тым, хто можа мець дачыненьне да зынікнення, а нядайна ЭЗ ухваліў съпіс з трох дзясяткаў імёнаў тых, хто кіраваў фальсифікацыяй выбараў і рэпрэсіямі, для візвых абмежаванняў (больш эфектыўна) і замарожвання рахункаў (менш дзейсна, бо яны іх у ЭЗ, хутчэй за ўсё, не трymаюць). Рэакцыя ўладаў паказвае, што съпіс трэба пашыраць і папулярызаваць у Беларусі.

Што да эканамічных санкцыяў, то ЭЗ іх не ўхваляе, на маю думку, слушна.

Другі складнік – максімальная адкрытасць задзіночанай Эўропы для беларускага грамадзтва й дапамога дэмакратычнай грамадзянскай супольнасці. Палітыка – гэта ня толькі дэкларацыі, але канкрэтныя, падмацаваныя матэрыяльнымі рэурсамі крокі. Тут ёсьць што рабіць і выпраўляць ужо зробленое. Доўга нам давялося пераконваць Эўракамісію, што праграма TACIS (тэхнічная дапамога краінам СНД) Эўразьвязу ўчастцы дапамогі грамадзянскай супольнасці ня толькі не карысная, а нават шкодная, бо паводле правілаў гэтае праграмы кожны выдатак мусіць узгадняцца з урадам краіны. Уявім, як лукашэнкаўскі ўрад ухваляе, скажам, праграму падтрымкі адной з праваабарончых арганізацый, якія ён адну за адной зачыняе.

Але палітыка ў дачыненіі да нас эўрапейскіх суседзяў і не-суседзяў найбольш залежыць ад нас. Толькі мы пачалі рэальна яднацца, вылучылі годнага веры лідэра, вырваліся за электаральнае гета – тут жа пачаўся зусім іншы ровень падтрымкі: як вэрбальны, так і практичны. Калі будзем моцныя мы тут, у Беларусі, будзем эўрапейцамі дэ-факта – нікуды не падзенуцца: падтрымаюць і пры-

знаюць. Калі мы захаваем палітычную суб'ектнасць аб'яднаных дэмакратычных сілаў, гэта будзе найлепшым доказам для Расеі нашае здольнасці будаваць і абараняць беларускую незалежную дзяржаўнасць.

Павал Данейка

Думаю, ніякай палітыкі рэальна няма. Эўрасаю з поўнай разгубленасцю, таму што Беларусь папросту вывальваеца з усяго таго, з чым ён мае справу на ўсіх сваіх межах. Яны праста абсалютна не разумеюць, што з гэтым рабіць. І не разумеюць ролі Беларусі ў рэгіёне. Не разумеюць той ідэалягічнай нагрузкі, якую нясе беларуская сытуацыя, і як разывіцьцё сыроты ў Беларусі будзе ўплываць на зъяненне ў разьмеркаванні сілаў і г. д. Для іх гэтая краіна праста не існуе! Яны лічаць, што разывіцьцё падзеяў тут ніяк не ўплывае на разывіцьцё рэгіёну.

Вядома, усе вучылі геаграфію, могуць паказаць Беларусь на карце. Але, паміому, німецкае ўспрыманье Беларусі, напрыклад, адсутнічае цалкам: яны лічаць, што гэта Расея. Я не абвінавачваю іх – гэта праста такое каштоўнаснае ўспрыманье.

Андрэй Дынько

У сакавіку гэтага году, падчас пратэстай, якія суправаджалі выбары, я патрапіў на нейкі час у турму. Тая турма была пабудаваная за гроши праграмы TACIS. Гэта вельмі камфартабэльная турма – сардэчны дзякую праграме TACIS і Эўразьвязу за яе пабудову! І я нават папрасіў бы, каб яны яшчэ некалькі такіх турмаў збудавалі ў Беларусі. Бадай, гэта была найлепшая інвестыцыя праграмы TACIS, якую можна было прыдумаць.

Рэч у тым, што палітыка Эўразьвязу была вельмі супярэчлівой. Эўрапейцы вельмі доўгі час простила ня ведалі Беларусі, не разумелі яе: Беларусь не ўкладалася ў стэрэатыпы. Зь ёй спрабавалі контактаваць у тых жа схемах, паводле якіх контактавалі зь іншымі краінамі. Аказалася, што патрабаваліся нейкія зусім іншыя схемы.

Я магу гаварыць пра сваю сферу – СМІ. Колькі я працую рэдактарам газеты «Наша Ніва», я чую з боку ЭЗ запэўнівальні, што будзе ісъці далейшая падтрымка незалежных СМІ ў Беларусі. І за гэты час не адчуў ніякай рэальнай падтрымкі. А праекты, якія ажыццяўляюцца, звычайна скіраваныя на падтрымку сродкаў масавай інфармацыі Эўразьвязу, а не беларускіх. Эўразьвяз мае права на гэта – я гэта прымаю. Але зь іншага боку, у беларускай сітуацыі, па-моему, вельмі важна такое: калі доктар ня можа вылечыць, ён павінен кіравацца прынцыпам «Не не нашкодзь».

У доўгатэрміновым пляне самае галоўнае для Беларусі, каб эканамічныя, культурныя, палітычныя і проста чалавечыя сувязі з усімі краінамі Эўразьвязу пашыраліся. Думаю, што ўсялякія санкцыі, якія білі ў такіх сувязях, вельмі пашкодзілі бы Беларусі патрэбная не ізаляцыя, а наадварот. Пра ізаляцыю можна гаварыць толькі ў дачыненьні да вузкага кола людзей, якія цынічна і нахабна парушаюць эўрапейскія правілы, людзей, датычных да злачынстваў.

Але любое пашырэнне эканамічных контактаў вядзе да адкрыцця Беларусі. Калі ня сёняня – дык заўтра! Любое пашырэнне палітычных контактаў зь беларускай грамадзянскай супольнасцю вядзе да адкрыцця Беларусі. Любое пашырэнне культурных контактаў падтрымлівае свабоднае беларускае слова і зъмянняе атмасферу тут. Найлепшае, што магло бы быць, – гэта адкрыццё межаў. Я разумею, што пакуль што марыць пра гэта ідэалістычна. Але любая паліглажчэнні візвага рэжыму адкрываюць Эўропу для беларусаў. Тоэ, што зрабіла цяпер Латвія, увядзенне бясплатных візай, – гэта цудоўна! Гэты крок акуніцца ёй стакроць у будучыні.

Святлана Калінкіна

Зайсёды адназначную палітыку ў дачыненьні да Беларусі займалі Злучаныя Штаты. А Эўропа – не!

Эўропа і для Беларусі, і асабіста для Лукашэнкі (паколькі ён кіруе краінай) – асноўны партнэр на самай справе. І калі раней мы казалі пра тое, што краіна ў асноўным гандлюе з Расеяй, то цяпер – не, усе ж такі менавіта з Эўропай. Эўропа на першым месцы. Тут вельмі складана! Я разумею і эўрапейскія краіны, заходнія

краіны. Вельмі шмат праблемаў у сучасным съвеце. І ў гэтым сэнсе Беларусь, дзе няма канцэнтрацыйных лягераў, дзе каталікі не ваююць з праваслаўнымі, – гэта не такая ўжо «гарачая кропка», каб прымаць нейкія радыкальныя меры.

Але тут іншая небяспека. На мой погляд, цяпер Эўропа пачынае ўжо разумець, што Беларусь ператвараеца ў такі рассаднік рэваншысцкіх сілаў на ўсёй тэрыторыі Эўропы: і югаслаўскіх, і ўкраінскіх, і расейскіх, і прыбалтыйскіх... Таму вельмі небяспечна мець такую краіну, якая дапамагае гэтым сілам.

Дагэтуль палітыка Эўразьвязу была непасълядоўная. Яе нельга было называць палітыкай Эўразьвязу ў цэлым. Аднаго пункту гледжання, адной стратэгіі маглі прытрымлівацца, напрыклад, Францыя і Вялікабрытанія, а зусім іншай – Германія, Італія, Аўстрыя, напрыклад. Гэта тое, што мы назіралі літаральна да нядыўнага часу.

На цяперашні час гэта зьмянілася. Цяпер палітыка адназначная, больш вызначаная, больш катэгорычна. Але я так разумею, што ўсё ж такі Эўропа пакуль спадзяеца, што беларускае пытаныне вырашыцца нейкім чынам з дапамогай Рәсей. І таму такія вось паўмеры прымаюцца ў дачыненъні да Беларусі. Добра, калі гэта так, калі з расейскім узделам сапраўды ўдасца зьмяніць сітуацыю і ўдасца нашай краіне выйсьці на цывілізаваны шлях раззвіцця. Але магчыма, што Беларусь прынясе ў Рәсей шмат свайго, а не наадварот.

Сяргей Калякін

Гледзячы пра што мы гаворым. Вядома, Эўропа моцна зацікаўленая ў тым, каб вырашыць нарэшце праблему завяршэння ўласнай цэльнасці. Так, яна зацікаўленая ў тым, каб уключыць Беларусь у агульнаэўрапейскую сям'ю. Але ёсьць праблема! Праблема ў тым, што сёньня сітуацыя ў Беларусі вельмі моцна адрозніваецца ад тых стандарттаў, якія прынятыя ў аўяднанай Эўропе. Таму Эўропа зацікаўленая ў тым, каб адбыліся пэўныя трансфармациі. Яна спрабуе на гэта ўзьдзейнічаць палітычнымі мэтадамі – дарэчы, мэтадамі абсалютна за-коннымі: усё, што датычыць галіны правоў чалавека, не зьяўляеца сувэрэннай справай той ці іншай дзяржавы. З гэтай нагоды падпісаны адпаведныя міжнародныя канвенцыі. І калі ў рамках гэтага ў АБСЭ ці ў Радзе Эўропы разглядаецца

пытаньне пра парушэнье правоў чалавека ў Беларусі – гэта нармальна: гэта інструменты, прызнаныя і ўжываныя ў сьвеце.

На жаль, у Эўропы пакуль бракуе мэханізмай для таго, каб эфектыўна ўплываць на сітуацыю ў Беларусі. Я б сказаў, што сёньня ўплыў Эўрапейскага Саюзу на тое, што адбываецца ў Беларусі, ня вельмі высокі. Пры высокай увазе зь іхняга боку! Проста ў іх адсутнічаюць эфектыўныя інструменты.

Сапраўды, там ёсьць бюрократычна структура, але... Там 25 краінаў, і любое рашэнье Эўрасаюзу павінна быць ухвалена ўсімі 25 краінамі. Ёсьць Польшча, Літва, Латвія, Германія, Чэхія і іншыя, якія дынамічна прасоўваюць пытаныні па Беларусі. Але ёсьць краіны, для якіх гэта не зьяўляеца прыярытэтам. У Галіянді, Партугалиі, Гішпаніі, напрыклад, ёсьць іншыя прыярытэты і іншыя праблемы, якія для іх жыццёва важныя. Для іх Беларусь зьяўляеца пытаньнем другасным. Таму яны ня бачаць неабходнасці паскараць нейкія працэсы, ствараць нейкія інструменты ў дачыненых да Беларусі. У Эўропе многія сёньня насілу знойдуць Беларусь на карце. Гэта нам здаецца, што мы цэнтар сьвету і аб'ект увагі, што нас усе хочуць заваяваць, заняволіць і г. д. Я вам скажу, што шмат у якіх краінах сьвету і палітыкі, якія кіруюць дзяржавамі, не зайдёды дакладна скажуць, дзе знаходзіцца Беларусь. Гэта значыць праблема і ў тым, што сёньня – як бы нам гэта ні было крыўдна! – Беларусь не зьяўляеца прыярытэтам нумар адзін у эўрапейскай палітыцы. Напрыклад, праблемы тэрарызму, ісламізацыі і ісламскага фундамэнталізму, Іраку і Ірану для Эўропы прыярытэтныя і больш важныя сёньня, чым праблемы Беларусі. Калі б для Эўропы гэта была праблема нумар адзін і прыярытэт нумар адзін, дык вырашэнье пайшло б хутчэй. Але мы не зьяўляемся праблемай нумар адзін і ў цэлым для Эўропы, і для многіх уплывовых краінаў. Для некаторых увогуле стасункі зь Беларусью зьяўляюцца тым інструментам, праз які ажыццяўляеца ўзаемадзеяньне з Расеяй.

Нам часам так здаецца (і гэта нармальна!), што мы цэнтар сьвету і цэнтар увагі. Гэта гаворыць аб тым, што мы ўсъведамляем сябе як нацыя, як дзяржава. Але трэба рэальна глядзець на рэчы: сёньня мы не эпіцэнтар усіх сусьеветных падзеяў і ня ключ да іх вырашэння. Таму задача сёньня – у тым ліку мая і маіх калегаў па дэмакратычнай кааліцыі – у тым, каб праблемы Беларусі падняць на

больш высокі ўзровень. І мы гэта зрабілі, хоць магло б застацца ўсё па-раней-шаму: ну, ёсьць такая краіна ў Эўропе – па-за Эўропай, і няхай яны там жывуць, раз ня хочуць жыць па-іншаму; ёсьць важнейшыя праблемы, якія трэба рашыць, а потым можна заняцца праблемамі Беларусі. Такое стаўлененне таксама ёсьць! І вельмі добра, што нашы найбліжэйшыя суседзі не даюць зынікнуць Беларусі ўвогуле з парадку дня.

Кася Камоцкая

Структуры Эўразьвязу ня тое што слабыя, але нейкія млявыя: яны ўсё зася-даюць і засыдаюць, адна заява не адрозніваецца ад другой. Таму мне падаецца, што беларуская сітуацыя патрабуе іншага стаўленення да сябе ад Эўразьвязу: больш жорсткага, больш канструктыўнага, больш прынцыпавага. Яны якраз, можа, і ня думаюць, што мы ёсьць Эўропай, думаюць, мы – «недзе там»...

Сяргей Касцян

Эўрасаюз таксама не аднолькавы. Эўрасаюз кіруеца ўказаныямі з Вашынгтону. Там няма самастойнай палітыкі. Але там ёсьць самастойныя палітыкі, якія разумеюць, што зь Беларусью трэба супрацоўнічаць. Прыклад гэтага: на гэтым тыдні прыехала цэлая група бізнесменаў з Германіі, падпісваюцца дагаворы са славакамі і славенцамі. Эканамічнае супрацоўніцтва ідзе, а гэта – галоўнае.

Вячаслаў Кебіч

З палітычнага пункту гледжаныня Эўрасаюз (а сюды ж адносяцца Літва, Латвія, Эстонія і Польшча) хоча любым спосабам прыбраць Беларусь у сваё ўлоньне, ва ўлоньне сваёй «царквы». Таму тут гранічна ясна: тут ёсьць толькі палітычная накіраванасць.

Калі Прыйбалтыка яшчэ можа весьці сваю лінію, незалежна ад Брусэлю, дык палякі ўжо наўрад ці здолеюць. Гэта па-першае. Па-другое, трэба ўспомніць гістарычную мінуўшчыну. Ніколі не было ніякай дружбы паміж беларускім

і польскім народамі. Польшча па-ранейшаму разглядае Беларусь як былую сваю вотчыну. І гэтая панская фанабэрэя так і мае месца сёньня ў Польшчы.

Анатоль Лябедзька

Трэба сказаць, што стратэгіі тут няма, калі не лічыць такой адсутнасцьць усякай стратэгіі. Апошняя выбарчая кампанія дае нам надзею на тое, што тут адбудуцца перамены, і Віленская канфэрэнцыя-2006 таксама пра многае съведчыць. Калі раней падчас такога форуму нам даводзілася праводзіць папярэднюю працу і дамаўляцца, каб хто-небудзь зь вядомых палітыкаў у свой выступ унёс некалькі радкоў пра Беларусь, то цяпер выступалі ўсе – і практычна ўсе гаварылі пра Беларусь. Ніхто не праводзіў ніякай папярэдняй працы. Гэта гаворыць, што ёсьць цікавасцьць да Беларусі на палітычным узроўні. Многія ўбачылі, што ёсьць такая краіна на мапе. Я думаю, што гэта зрабілі, у першую чаргу, тыя трыццаць тысяч чалавек, якія выйшлі на наш беларускі Майдан, на Плошчу, якую мы цяпер называем імем Каліноўскага. Вось гэтыя людзі зрабілі пералом у стаўленыні Брусэля да Беларусі, да яе суітвацьі, да яе пэрспэктываў. Усе бачылі, якія шалёны націск быў на людзей, якія былі запалохваныні – у лепшых традыцыях савецкага часу. І гэтая мужнасць гаворыць, што ёсьць носьбіты эўрапейскіх каштоўнасцяў – людзі, якія разглядаюць свабоду як каштоўнасць. Гэта іх заслуга ў першую чаргу! Потым можна сказаць, што гэта праца і палітыкаў – доўгая, на працягу апошніх пятнаццаці гадоў.

Але цяпер трэба цікавасцьць, якая ёсьць на палітычным узроўні, пераўтварыць у рэальную стратэгію і потым – у рэальны плян дзеяньяў. Калі гэта будзе зроблена, тады мы можам казаць, што Эўропа прысутнічае ў Беларусі – не выпадкова, ня час ад часу, а систэмна.

Калі мы гаворым пра міжнароднае супрацоўніцтва, то вакуўму тут быць ня можа. І калі рэжым праводзіць палітыку самаізоляцыі, то гэта не азначае, што ніша павінна быць пустой: яна павінна запаўняцца суб'ектамі грамадзянскай супольнасці. Што тычыцца супрацоўніцтва, то я думаю, што нам трэба быць больш прагматычнымі і не баяцца, што мы можам кагосці ў Эўропе пакрыўдзіць. У нас ёсьць свае інтарэсы! І калі мы хочам вырашаць беларускую проблему хутка

і найперш сваім намаганьнямі, то мы павінны выразна фармуляваць нашы пазыцыі. Я, напрыклад, за тое, каб сказаць не міжнароднай дапамозе, якая ёсьць неэфектыўнай. І ня трэба баяцца гэтага!

Колькі ўжо часу абмяркоўваюцца розныя праекты, звязаныя з разрывам інфармацыйная блякады ў Беларусі. Колькі я сябе памятаю – усё ідзе гэтае абмеркаваньне. Але абмяркоўваюць гэтае пытаньне, прымаюць рашэньні людзі звонку, без удзелу экспэртаў зь Беларусі. Як можна вырашаць пытаньне інфармацыйнага праекту без удзелу журналістаў і спэцыялістаў у галіне інфармацыйных камунікацыяў зь Беларусі? Гэта значыць, што рашэньне, якое прымаеца, – проста для галачкі. У падтрыманых Эўропай інфармацыйных праектаў вельмі нізкі ўзровень эфектыўнасці – і гэта трэба пераламіць. І тут трэба съмела заяўляць пра пазыцыі. А так у нас атрымліваеца, што адна частка грамадзянскай супольнасці хоча больш падабацца, чым іншая. Гэта няправільная пазыцыя. Тут, у дачыненіі да міжнароднай супольнасці, павінна быць кансалідаваная пазыцыя.

Мы мусім сказаць, напрыклад, што дапамога павінна быць скіраваная не на нейкую партыю, NGO ці лідэра: яе павінен адчуваць сярэднестатыстычны грамадзянін Рэспублікі Беларусі. Гэтым мы вырашаем адразу дзівее проблемы. Мы вырашаем праблему пропаганды, якая гаворыць, што ўся дапамога скіраваная на тое, каб зрабіць людзям дрэнна. Падчас выбарчай кампаніі я праехаў 17 рэгіёнаў, было ад ста да пяцісот чалавек на кожнай сустрэчы. І ўсёды я задаваў адно і тое ж пытаньне: «Скажыце, калі ласка, у вас ёсьць тры тэлевізійныя кнопкі. На першай, другой і трэцяй – абсалютна адна і тая ж інфармацыя, як сіямскія блізьні. Калі, напрыклад, Эўрапейскі Звяз выдаесьць рэсурсы, гроши на стварэньне чацвертай кнопкі, спадарожнікае тэлебачаньне, і вы, націскаючы на кнопкі, будзеце атрымліваць іншы погляд на тыя ж падзеі, іншы аналіз сутуацыі. Падыміце руکі, хто супраць гэтага, супраць такой дапамогі?» Дзівее, трэх, чатыры руки! Гэта значыць, што там цалкам людзі ўспрымаюць гэта пазытыўна, бо яны бачаць, што гэтая дапамога выходзіць на іх. Яна разылічаная канкрэтна на іх.

Вось такога кшталту праекты патрэбныя, такога кшталту дапамога – каб яе адчувалі ў першую чаргу людзі. Тады гэта будзе эфектыўная контрапрапаганда

таму, што робіць афіцыйнае тэлебачанье і радыё. Самае галоўнае – пытаньне эфэктыўнасці!

Васіль Лявонаў

Рыторыка добрая, і разам з тым зашмат цынізму ў палітыцы шэрагу эўрапейскіх краінаў на працягу ўсёй гісторыі Беларусі. Такая рэальнасць, і нам ня трэба спадзявацца на тое, што Эўропа будзе нешта за нас рабіць, будзе нешта даваць. Даваць танны газ ня будзе і Расея.

Алег Манаеў

Калі параўноўваць палітыку Эўрасаюзу з палітыкай ЗША ў дачыненьні да Беларусі, то, на мой погляд, палітыка ЗША непараўнальная больш адекватная. Але за апошнія гады палітыка Эўрасаюзу стала нашмат больш адекватнай, чым раней, хоць яна яшчэ далёкая ад таго ўзору, які многія эўрабеларусы, і я асабіста, хацелі б бачыць. Шмат якія структуры Эўрасаюзу ўсё яшчэ прайўляюць асьцярожнасць у дачыненьні як да цяперашняга палітычнага рэжыму ў Беларусі, так і да грамадзянскай супольнасці. Я маю на ўвазе цэлую систэму канкрэтных дзеяньняў. Возьмем, напрыклад, фармальна-палітычны ўзровень, г. зн. пазыцыю Рады ЭС, Эўрапарламэнту і Эўракамісіі – за апошнія гады яны прынялі мноства добрых і справядлівых рэзалюцыяў, заяваў, якія асуджаюць разнастайныя парушэнні дэмакратіі і правоў чалавека ў Беларусі. Але на іншым, практычным узоруні – якія канкрэтна праекты распрацоўваюцца, якія канкрэтныя дзеяньні падтрымліваюцца (я маю на ўвазе ня толькі фінансавы, але і палітычны, тэхналагічны, інфармацыйны складнік) – гэтая падтрымка на парадак ніжэйшая. За кожнай рэзалюцыяй, кожнай палітычнай заявай павінны ісці практичныя рашэнні, канкрэтныя праекты і дзеяньні.

Канкрэтны прыклад – стаўленне да Расеі. Дагэтуль адным з найважнейшых пунктаў стратэгіі Эўрасаюзу ў дачыненьні да Беларусі, на думку дэмакратычных сілаў, зьяўляецца ўключэнне «беларускага пытаньня» ў парадак дня ўзаемадзеяньня ЭС з Расеяй. Пад «уключэннем беларускага пытаньня» маюцца на

Ўвазе не агульныя размовы і намёкі, а зусім канкрэтныя прапановы да Радзеі ў яе стасунках з кіраўніцтвам Беларусі. У ЭС з гэтым, у прынцыпе, пагаджаюцца, але калі даходзіць да практычных кроکаў, то яны ня робяцца. За апошні год сітуацыя пачала мяніцца да лепшага. Наколькі? Паглядзім, як скажацца «ўключэныне беларускага пытання» – няхай нават і ня ў першым шэрагу – у павестку дня саміту «вялікай вясмёркі» ў Санкт-Пецярбургу.

Летась Эўрасаюз пачаў некалькі інфармацыйных праектаў для Беларусі. Гэта «Беларускія хронікі» на «Deutsche Welle», гэта адмысловая штотыднёвая пра-грама на ізраільска-амэрыканскім тэлеканале RTVi, гэта новая ўвага да Беларусі, якую прайяўляе расейская служба «EuroNews». У нас ёсьць вынікі апытаўніка, праведзенага ў канцы красавіка 2006 году: «Якія тэлеканалы вы гледзіце?». Расейская служба «EuroNews» – ад 20% да 25%, адмысловая перадача RTVi – ад 10% да 15%. Вядома, нехта можа сказаць: «Ну і што, думаеце, яны паглядзелі гэтыя перадачы і зрабіліся прыхільнікамі дэмакратыі?» Але вось наступнае пытанне: «Калі вы гледзелі канал «EuroNews», то ці бачылі сюжэт пра адзінага кандыдата дэмакратычных сілаў Мілінкевіча?» Адказ: некалькі разоў – 39%, хоць бы адзін раз – 31%. Гэта значыць 70% з тых, хто ўвогуле гледзіць гэты тэлеканал, бачылі сюжэт пра Мілінкевіча. Прычым, мяркуючы з адказаў на іншае пытанне, большая частка гледачоў пачалі пасъля гэтага думаць пра Мілінкевіча лепш. Значыць, гэтыя праекты пачынаюць працаўцаў. Перадачы радыёстанцыяў, што вяшчаюць на Беларусь з Эўропы, слухаюць каля 15% выбаршчыкаў, г. зн. пад мільён чалавек. Слухачы гэтих перадачаў абмяркоўваюць іх са сваімі сябрамі, калегамі, суседзямі і паступова пранікаюцца адпаведнымі ведамі, каштоўнасцямі, поглядамі. Калі гэты ўглыў яшчэ ставіцца пад сумненіне некаторымі прадстаўнікамі дэмакратычных сілаў у Беларусі і скептыкамі ў самой Эўропе, дык беларускія ўлады рэагуюць зусім адэкватна і робяць жорсткія заходы, каб яго заблякаваць. Так што працэс ідзе. І Эўрасаюз бярэ ў ім усё больш актыўны і дзеяйсны ўдзел. Гэты ўдзел таксама ўсяляе надзею.

Аляксандар Мілінкевіч

Варта сказаць пра тое, што ўпершыню за многія гады Эўразьвяз выпрацаваў скансалідаваную пазыцыю адносна дыктатарскага рэжыму ў Беларусі. Важна, што апошнім часам асноўныя эўрапейскія інстытуцыі пасълядоўна не прызнаюць вынікаў ладжаных уладай з грубымі парушэннямі агульнапрынятых дэмакратычных стандартоў «рэфэрэндумаў» і «выбараў». Але пакуль што трэба прызнаць, што аб'яднаная Эўропа на выпрацавала систэмнага падыходу да «беларускай праблемы». Яшчэ да прэзыдэнцкай кампаніі з боку асобных нацыянальных урадаў меў месца пэўны флірт з рэжымам у Менску – у шчырым ці прагматычным спадзеве, што рэжым зъменіць паводзіны. Але быў час пераканацца, і падзеі выбарчай кампаніі пацвердзілі, што гэты рэжым нерэфармавальны ў сутнасці. Ані пуга, ані пернік на яго на дзейнічаюць. Мы са свайго боку заўсёды трymаліся пазыцыі: Эўропа павінна вярнуцца да так званага двухбаковага падыходу стосоўна Беларусі, але з акцэнтам на яго другую частку – супрацоўніцтва з дэмакратычнай Беларусью.

Анатоль Міхайлаў

Для таго каб зрабіць гэтую палітыку больш эфектыўнай, яе зъмест усё яшчэ належыць вызначыць. Дагэтуль яна застаецца залішне абстрактнай.

Тацяна Процька

Падаецца, што нейкай палітычнай стратэгіі ў дачыненьні да Беларусі ў Эўразьвязу німа. Менавіта цяпер у съвеце вельмі складаная сітуацыя – зь вялікімі нафтавымі грашымі ў адных і высокімі коштамі на нафту для другіх.

Дастаткова цяжка Эўразьвязу цяпер з-за высокіх цэнаў на нафту і газ. Таму ў дачыненьні да Беларусі сёньня адно стаўленьне, калі Эўропа стабілізуецца – будзе іншае стаўленьне, зусім іншае. Цяпер Эўропа можа, у прынцыпе, заплюшчыць вочы на тое, што ў такой блізкай, суседзкай да Эўразьвязу краіне

парушаюца права чалавека, законы, дэмакратыя. І яны з усіх сілаў гэтыя вочы заплюшчаюць, бо мы – транзытная краіна. А калі ўсё стабілізуецца...

Такі крызіс, як цяпер, ужо быў у 1970-я гады: Захад выйшаў зь яго з новымі тэхналёгіямі, а Савецкі Саюз, які толькі выкарыстаў гроши і не зрабіў ніякіх тэхналягічных зменаў, – разваліўся. Наступствы сёньняшніямы сітуацыі будуць такімі ж, хоць кірауніцтва Pacei з гэтым змагаеца. Будзе вялікі палітычны крызіс і ў Беларусі, калі гэтыя вялікія гроши ня выкарыстаюцца на мадэрнізацыю. Але пакуль ня бачна, што іх укладваюць у эканоміку.

Паглядзіце, якая ў нас фактычна інфляцыя: напрыклад, колькі каштую жыльлё! Калі гэта мэтар жыльлёвай плошчы ў Менску каштаваў больш за тысячу даляраў? А цяпер гэта ўжо нармальна. Гэта з-за таго, што грошай шмат, і гэтыя гроши ідуць не на мадэрнізацыю эканомікі, а на зарплату.

Я думаю, што шмат праблемаў яшчэ наперадзе. І казаць пра стаўленыне Эўропы да Беларусі можна будзе празь некалькі гадоў. Сёняня Беларусь на скрыжаваныні, і стаўленыне да нашай краіны – таксама на скрыжаваныні. З аднаго боку – сымпатыя да беларусаў як да народу неваяўнічага, талерантнага, добразычлівага, гасціннага, які прымае людзей такімі, якія яны ёсьць. З другога боку, калі нашая дзяржава будзе ўяўляць сабой небяспеку, адмаяцца ад за-коннасці, дэмакратыі, правоў чалавека, то ў Эўропе змогуць заплюшчыць вочы на тое, што Беларусь згіне ў нетразях беларуска-расейскай інтэграцыі.

Таму да нас пакуль што ставяцца насыцярожана. Але Эўропа, я б сказала, чакае, што мы працягнем ім руку. Як на фрэсках Мікеянджэлё, дзе Бог ляжыць і працягвае руку, а ў чалавека рука такая вялая-вялая... Вось у нас сітуацыя менавіта, як на гэтай фрэсцы.

Андрэй Саньнікаў

Цяпер больш увагі надаюць Беларусі, больш выказваюць занепакое-насыць. Але пакуль што, зноў-такі, гэта не пераўтварылася ў нешта канкрэтнае. Тое, што цяпер кажуць пра пашырэніне сьпісу неўязных чыноўнікаў... Калі гэта – усё, на што Эўразьвяз здольны, то для мяне гэта паказчык ня толькі слабасці, але і нежаданьня сур'ёзна падыходзіць да нашай сітуацыі. Таму

што ёсьць іншыя мэханізмы, даступныя Эўразывязу, ён мог бы іх выкарыстоўваць. Пачынаючы з гандлёва-еканамічных стасункаў: у пэўных краінах Эўразывязу гандлёвы абарот зь Беларусью вырас у тры, чатыры, пяць разоў. Ёсьць інструмэнты! Я не кажу, у якіх формах гэтыя інструмэнты можна ўжываць: эмбарга, санкцыі, пазбаўленне ліцэнзіі (магчымасці працаўваць) пэўным фірмам, якія кантралююцца ўладамі. Ёсьць інструмэнты юрыдычныя: адна справа – пазбавіць магчымасці паехаць за мяжу ў краіны Эўразывязу, іншая – распачаць міжнародную справу па зыніклых у Беларусі. Ёсьць такія прэцэдэнты, можна такое зрабіць. Не ператвараецца ў справу нават тое, што было з мэдыйным праектам... Проста шкада грошай і часу, шчыра кажучы. Думаю, там могуць быць задзейнічаныя таленавітыя людзі з нашага боку, але эфэкту ня будзе: ніхто ня ведае, ніхто ня чуе, ніхто ня бачыць. Нехта з знаёмых глядзеў перадачу па RTVi – жахлівую: нікога зь Беларусі там не было, цытавалі там адзіны няўдалы артыкул пра Беларусь, які зьявіўся ў «Guardian», быццам іншых артыкулаў увогуле не было.

У нас цяпер няма таго асяродзьдзя, якое існавала ў Польшчы ў савецкі час. Тады кароткія хвалі слухалі амаль усе. Сёння эпоха FM, і немагчыма кароткімі хвалямі змагацца супраць FM. Таму трэба дапамагаць таму, што ёсьць тут.

Уладзімер Улаховіч

Як мінімалісцкую, звод намераў. Канцэпцыя Новага эўрапейскага суседства – відавочны маніфэст жыцьця паасобку ва ўмовах нараджэння новай разъездзяляльнай рысы. З аднаго боку, ЭС абвяшчае нарощванье блізкасці пасля ўласнага расшырэння. З другога боку – уводзіць жорсткі візавы рэжым на ўсіх напрамках, уключаючы і рэгіёны, дзе ў гісторыі ніколі не існавала межай у беларусаў (Літва, Латвія, граніца з Польшчай заўсёды былі з больш ці менш палегчаным рэжымам перасячэння). Пры гэтым працэдура атрымання візаў увесе часробіцца ўсё больш і больш ускладненай і зневажальнай. Зразумела, што гэта ня мае нічога супольнага з агульнаэўрапейскімі каштоўнасцямі, на якіх ідэялагічна стаіць ЭС. Апраўданьне павелічэннем жорсткасці барацьбы зь незаконнай міграцыяй у дачыненіі да Беларусі таксама не працуе. Ні

У воднай эўрапейскай краіне вы ня знойдзеце колькі-небудзь прыкметнай з пункту гледжанья сацыяльнага і крымінальнага напружаньня групы імігрантаў з сучаснай Беларусі. Але ці ня ў кожным буйным эўрапейскім горадзе вы лёгка знойдзеце ня вельмі дружныя з законам суполкі ўкраінцаў, малдаванаў, расейцаў, альбанцаў, кітайцаў, в'етнамцаў і г. д. Беларусы вельмі асьцярожныя і пераборлівыя ў перамене месцаў. Дарэчы, гэта таксама дзівосная нацыянальная рыса.

Выходзіць, што ў адпаведнасці з дэкларацыяй Брусэлю, Эўропа нам зрабілася бліжэйшай пасыља траўня 2004 году, аднак фактычна, на справе – далейшай. Добрая ілюстрацыя эўрапейскай палітыкі.

Валеры Фралоў

Я прывяду маленькі прыклад. Неяк мне патэлефанаваў пасол Англіі: «Не маглі бы вы прыехаць?» Прыйехаў нейкі чыноўнік з МЗС, з Эўрасаюзу, і такі шчасльві расказвае, як яны прынялі нейкую там рэзалюцыю. Я разумею, гэта чыноўнік, які ў гэтым Эўрапарлямэнце круціцца, кіруецца сваімі падыходамі. Я разумею заходніх людзей: яны імкнуцца ўсё вырашыць дэмакратычнымі падыходамі. Мы хочам, каб яны нам дапамаглі, каб мы таксама зрабіліся падобныя да іх паводле жыцьцёвых прынцыпаў. Але гэта досыць складана зрабіць, таму што ў іх дзейнічаюць законы, яны імі кіруюцца. І законы неяк не дапускаюць, што можна на некага «наехаць», некаму морду набіць...

Думаю, там таксама мучаюцца: як жа з намі абысьціся? Думаю, да іх прыходзіць разуменьне таго, што «кецкім хлапчукам» колькі пальчикамі ні гразі – усё бессэнсоўна. Пакуль у кут не паставіш ці папругай не адлупцуеш – толку ня будзе. Ня бачу я дастаткова жорсткай пасылядоўнай палітыкі, якая дапамагла. То гавораць пра тэлебачаныне, то пра радыёвяшчаныне... Думаю, тут вельмі многае залежыць ад канкрэтных людзей, якія будуць кіравацца сваімі інтарэсамі. Далёка не на першым месцы ў іхніх галовах Беларусь. Ну, калі самі беларусы ня могуць выпрацаваць тут сваю нейкую выразную пазыцыю і прадэманстраваць, што яны гатовыя і хочуць жыць у іншай краіне... А то жывуць абы-як! Ну, дык чаго прыходзіць да таго, хто сам ня ведае, як хоча жыць?

Я не гавару пра палітыкаў накшталт Аляксандра Мілінкевіча. У невялікага пласти людзей, вядома, ёсьць такое бачанье. Але няма пэўнай агульной лініі, таму заходнія палітыкі ня ведаюць, каму тут дапамагаць, што тут рабіць, ці ня марныя будуць намаганыні...

Апроч таго, тут вельмі сур'ёзны ўплыў Расеі. Можа, Эўрасаюз і хацеў бы нейкім чынам больш канкрэтна паўпłyваць на Беларусь, але тут Расея з другога боку ўплывае. І пачынаюцца тут нейкія палітычныя гульні. Гэта падобна да перацягвання каната: хто каго перацягне – той потым шчокі надзьме для «пантую», для адчуваньня, што «мы магутная дзяржава». А прынцыпова – не асабліва Беларусь і цікавая. Ну, ёсьць такая краіна, жывуць там такія хлопцы, якія і самі ня ведаюць, куды ісьці (за выключэннем пэўнай часткі). Чаго туды лезьці? Тым больш што ядравую зброю, у адрозненьніе ад Ірану, мы ўжо здалі, нічога не распрацоўваем, карысных выкапніяў у нас няма. «Труба» транзытная трошкі цікавіць. І – каб прадказальнасць была. Ну, калі тут нешта непрадказальнае будзе – стукнуць па галаве: многія краіны вакол нас ужо ўвайшли ў НАТО. Дый Расея спаць у шапку ня будзе. Сілы на гэта ёсьць, урэшце!

Мы апнуліся на разломе паміж Расеяй і Захадам: і адно на нас уплывае, і другое. І такі элемэнт раздвоенасці... Не хацелася б рашаць адназначна: «Вось мы ідзем у Расею, гэты Захад нам па барабане» ці «Мы ідзем на Захад, Расея нам па барабане». Мабыць, усё-такі неяк шырэй і глыбей трэба глядзець. А ўсім хочацца так – выразна і зразумела: усе ў Эўропу! А там нас і не чакаюць, у прынцыпе. Каму мы там патрэбныя?

Жыцьцё, вядома, цяжкая і жорсткая штука. Напэўна, нашай краіне, як і кожнаму чалавеку, трэба навучыцца жыць без таго, каб цябе вадзілі за руку, усё тлумачылі.

Гэта як у заапарку: клеткі пафарбаваныя, дарожкі пасыпаныя пяском, кавалак мяса табе прынясуць, ніякі зьевер цябе не кране – ён сядзіць у суседнія клетцы. Вось так мы і прывыклі жыць. Пахадзіў-пахадзіў па клетцы, брык – паляжаў. Але чалавек, як і любая істота, павінен жыць у чыстай прыродзе! А мы трохі затрымаліся ў гэтым заапарку...

Станіслаў Шушкевіч

Эўразьвяз апынуўся ў пастцы. Справа ў тым, што спачатку гэта было аб'яднанье краінаў, заснаваных прыкладна на адных і тых самых палітычных прынцыпах: у адных гэтыя традыцыі ўжо ўкараніліся, у другіх – амаль што ўкараніліся, але яны ішлі да гэтага, разумелі, куды ісьці. Гэтае іх агульнае заканадаўства, якое вылілася ў не прынятую сёньня Канстытуцыю (але ёсьць шэраг пазыцыяў, якія прынятыя), адпавядала інтэрэсам гэтих краінаў. Калі далучыліся дзесяць новых краінаў з Цэнтральнай Эўропы, узыніклі пэўныя складанасці. І ўдасканаленые заканадаўства не паспявае за гэтым. Яны фармуюць бюджет паводле старых прынцыпаў. І яны слаба зацьвярджаюцца, таму што гэта павінна працягіцца праз нацыянальнае заканадаўства сёньня. І зусім ужо атрымалася нягеглая сітуацыя, калі ў АБСЭ, напрыклад, уліціся такія краіны, як Беларусь (а там прынцып кансэнсусу мінус адзін). Яны фактычна перасталі адиграваць якую-небудзь аб'яднальнную ролю. Я б сказаў, што гэта пераходны перыяд у Эўразьвязе. Ён для таго, каб пашырыцца, не паспейшоудасканаліць сваё заканадаўства. Калі хочаце, у мікромаштабе мы перажывалі гэта: мы разумелі, што такое Савецкі Саюз, што такое шосты артыкул Канстытуцыі. Мы яго адмінілі і началі латаць гэту нашую Канстытуцыю – яе латаць было немагчыма. Пасьля хуценъка прынялі новую, зь вялікімі «прабоямі» – дэмакратычную, але ня вельмі дасканалую. Вось і ў Эўразьвязе сёньня няма заканадаўства, няма прававой падставы, каб рэальна дапамагчы такой краіне, як Беларусь. Няма! Яны могуць дапамагаць толькі праз урад, таму што гэта было аб'яднанье сумленных дэмакратычных урадаў, якія выбіраюцца дэмакратычным чынам. Яны могуць мяніцца, могуць там быць такія выбрыкі, як у Аўстрый, напрыклад, з правымі, альбо такія выбрыкі, якія можа, цяпер будуць у Італіі. І я думаю, што пройдзе пэўны час, пакуль гэтае заканадаўства будзе ўдасканаленае.

Маральная дапамога з боку Эўропы – цудоўная. А калі гаворка ідзе пра нейкую дапамогу рэальную, то гэта можа быць зроблена законна толькі праз індывидуальныя краіны, якія напрыклад, зрабіла Славакія. А Эўразьвяз – ня ведаю... Я ні разу ня быў у Брусселі, таму што ня ведаю, пра што гаварыць з бруссельскай

адміністрацыяй. Я ведаю, якім законамі яна карыстаецца, і думаю, што на падставе гэтых законаў нічога людзкага зрабіць нельга.

Мы можам скардзіцца на эўрабюракратыю (і я скарджуся часам), але яна – прававая бюракратыя: яна працуе паводле законаў. І абысьці гэты закон не дазволена гэтаму эўрабюракрату. А закону, які б дазваляў развязваць такія пытаныні, як паўстала зь Беларусью, фактычна ў іх няма. І гэта для іх найважнейшае. Зайважце: цяпер уступілі дзесяць краінаў – трэба ўладкаваць тыя пытаныні. Дэфіцыт бюджэту новыя краіны ствараюць да 2008 г. нешта парадку 12 мільярдаў эўра. І няма гэтых мільярдаў эўра, і няма адкуль іх узяць. А яны павінны знаходзіць паводле таго заканадаўства, таму што гэта – тое, што мусіць працаваць заўтра. А Беларусь – пачакае...

Усевалад Янчэўскі

Шчыра кажучы, я ня бачу ніякай палітыкі. Эўрасаюз не разумее Беларусі, і, мяркуючы па ўсім, не жадае яе разумець.

Эўропа ставіцца да нас па-спажывецку, звысоку. Часта яна лучае ў прычыну, таму што высакамернасць нават вялікім не да твару. Мы невялікія, і з брусаўскіх ды вашынгтонскіх вяршыняў нас разгледзець складана. Іменна таму яны нас не разумеюць. Іменна таму яны ўпадаюць у такую дурасць, што думаюць, быццам калі яны абмяжуюць уезд беларускіх чыноўнікаў, дык беларускія чыноўнікі вельмі моцна ад гэтага засмуцяцца.

Эўропа прапускае велізарныя магчымасці супрацоўніцтва зь Беларусью. Нашая стабільнасць – гэта плюс, яна дае істотны плюс эўрапейцам. Калі б яны гэта выкарыстоўвалі, пачынаючы ад невялікіх прадпрыемстваў, фірмаў і канчаючы нават краінамі, яны б мелі ад гэтага вельмі істотны эканамічны прыбытак.

Беларусь вырашае за Эўропу шэраг проблемаў: перш за ўсё стрымлівае вал наркотыкаў, нелегалаў... За гэта Эўропа пэрыядычна ляніва нам дае высыпятка. Гэта не спрыяе таму, каб мы задачы загароджвання Эўропы ад усёй гэтай муці, што ідзе з усходу, з Азіі, вырашалі больш эфектыўна. Гэта няправільная і непісьменная палітыка.

І нарэшце, Эўропа праста траціць час. Эўрапейцы чамусьці думаюць, што рана ці позна мы пойдзем шляхам Польшчы, Вугоршчыны, Чэхіі. Але мы ня Польшча, не Вугоршчына і ня Чэхія! Яны чамусьці наўна думаюць, што Лукашэнка – гэта выпадковасць. За дванаццаць гадоў яны так і не зразумелі: Лукашэнка – гэта ўсур'ёз і надоўга.

Яшчэ раз паўтару: эўрапейцы ніякай палітыкі ў дачыненъні да нас не праводзяць. У мяне такое ўражаныне складваецца, што палітыка Эўропы ў дачыненъні да Беларусі – гэта чарада нейкіх заяваў, якія гэтак году з 1996-га адным файлам у кампютары лічацца і там перастаўляюцца толькі даты і нагоды.

Амэрыканцы і эўрапейцы вельмі часта нагадваюць мне савецкіх бюракратуў, асабліва ў сваіх фармулёўках: у іх фармулёўкі такія, як у колішняга ТАСС. Яны абсалютна стандартныя, прадказальныя, і можна гадоў на пяць наперад прадказаць, што скажа Дзярждэп ЗША ці які-небудзь эўракамісар з той ці іншай нагоды. Яны сябе выстаўляюць у гэтым пляне трошкі съмешнымі.

Самае цікавае, што Беларусь практична нічога ня просіць у Эўропы. Эўрапейцы наракаюць, што тут перакрываюцца ўсялякія каналы дапамогі. Дарэмна наракаюць. Наш презыдэнт дапамагае эўрапейскім падаткаплацельшчыкам зэканоміць іх гроши, якія большай часткай раскрадаліся і раскрадаюцца. Усе эўрапейскія праграмы дапамогі абсалютна не эфектыўныя. Але агульная практика выдзяленыня ўсялякіх грантаў на абшары былога Савецкага Саюзу паказвае, што гэта зазвычай бязбожны крадзеж, стандартныя справаўдачкі невядома куды.

Эўрапейскія палітыкі ніяк ня могуць зъмірыцца, што ў Беларусі здарылася рэдкая штука – тутэйшая палітыка пачала стварацца ў дакладнай адпаведнасці з пажаданьнямі большасці народу. Так здарылася, што ў Беларусі зьявіўся Лукашэнка. Так здарылася, што Лукашэнка здолеў, у сілу ўласцівасцяў сваёй асобы (досьць унікальнай), перавесьці чаканьні масы, большасці ў палітычную практику. Гэтага не атрымалася ні ва Украіне, ні ў Pacei: там і да 1991 году меншасць кіравала ў асобе ня выбранных нікім камуністычных кіраўнікоў, і пасля 1991 году там таксама кіравала меншасць.

У Беларусі выйшла цікава: тут пачала правіць большасць. Тут палітыка стала разъвівацца так, як хоча большасць. Большаясьць адчувала настальгічныя

пачуцьці да СССР – гэты элемэнт увасобіўся ў палітыцы. Большаясьць адчувала жаданыне жыць у дзяржаве, як цяпер любяць казаць, сацыяльнай (або, як любяць выказвацца палітолягі, патэрналісцкай), ці, груба кажучы, мець падтрымку ад дзяржавы, – і гэта знайшло адбітак у палітыцы дзяржавы. Большаясьць не хацела бачыць жахлівага расслаення – і тут не прыйшла прыватызацыя, і чыноўнікі (прынамсі вонкава) паводзяць сябе досыць съціпла: іх да таго змушае ўлада.

І аказалася, што на цяперашнім этапе большаясьць беларускага народу ў агуль-наэўрапейскі кантэкст не захацела ўпісвацца. Гэта факт. Гэты факт – ня шкодны, не зламысны. Не было большага абсурду, чым назваць адну з кніг пра Лукашэнку (вель-мі слабенькіх) – «Выпадковы презыдэнт». І наадварот, Фядута вельмі кваліфікавана напісаў у сваёй кнізе пра тое, што презыдэнт Лукашэнка зусім не выпадковы.

Ён невыпадковы зь дзярвюх прычынай. Па-першае, таму што такі чалавек бе-зумоўна павінен быў зрабіцца вельмі буйным лідэрам, маштабнай гістарычнай постасцю ў сілу сваіх найрадчэйшых асабістых якасцяў: харызмы, геніяльнай палітычнай інтуіцыі і ўнікальнага ўменняня адчуваць подых і поступ гісторыі (да-рэчы, Лукашэнка, бадай што, наагул адзіны палітык на постсавецкай прасторы, надзелены гэтым амаль містычным дарам).

Па-другое, тое, што народ уручыў яму ўсю паўнату ўлады – гэта таксама не выпадкова, бо мэнталітэт, каштоўнасці пераважнай большасці нашага наро-ду на сёньняшнім гістарычным этапе разыходзяцца з клясычнай эўрапейскай дэмакратыяй. Наш народ не запатрабаваў ні палітычных свабодаў, ні парлямэн-тарызму. Ix у яго не адабралі – гэта няпраўда. Ix не падавілі – яны проста не былі запатрабаваныя. Прычым яскрава гэта было відаць у 1991–1994 гадах.

Зайважце, тыя свабоды, якія былі народам запатрабаваныя, усе ўвасобленыя. На сконе СССР былі вельмі моцна запатрабаваныя асабістымі свабодамі. Свабода перамяшчэння: усе ў Савецкім Саюзе хацелі ездзіць па сьвеце. Калі гэтую свабоду адобрацаць – за яе народ выйдзе на плошчу, дзе б там ні было. Свабода ад дробязнай дзяржавай апекі, ад дыктату, ад партсходаў, дурацкіх палітын-фармацыяў, праписочвання, сачэньня за асабістым жыццём (разъвёўся – не разъвёўся і г. д.) – усё гэта было запатрабавана вялікай масай людзей.

Уласна, і ў Савецкім Саюзе толькі меншасць патрабавала палітычных сва-бодаў. Большаясьць патрабавала вось гэтых базавых, асабістых свабодаў.

У Беларусі засталіся ўсе свабоды, якія былі запатрабаваныя грамадзтвам. Але палітычныя свабоды (у заходнім разумені) грамадзтва съядома і добраахвотна адхіліла. Абсалютна выразны быў выбар у бок, скажам, адзінаўладнага праўлення. Я заўсёды пратэстую, калі нашу дзяржаву называюць дыктатурай. Гэта некарэктна, абсурдна і нават, я б сказаў, кашчунна. Нельга падаваць руку чалавеку, які так гаворыць. У сапраўдных дыктатураў былі ахвяры – сотні, тысячы, мільёны. Турмы, катаваныні, расстрэляныя, забітыя.

Хіба можна гэта нават блізка парадуноўваць з тым, што ў Беларусі пару дзясяткаў чалавек за парушэнні грамадзкага парадку адпраўляюць на пятнаццаць сутак? Пры дыктатурах, выбачайце, адпраўляюць на пятнаццаць гадоў, а не на пятнаццаць сутак. Ці ўвогуле высылаюць масавым парадкам на той съвет. І выхад апазыцыйных газэтай там не прыпыняюць – яны проста адсутнічаюць як з'ява. І апазыцыйныя лідэры не зьбіраюцца на кангрэсы ды палітрады. Навошта ж гаварыць пра дыктатуру, навошта кідацца гэтым цяжкім, трагічным словам?

Так, у нас аўтарытарны рэжым – безумоўна. Сам прэзыдэнт ад гэтага не адмаўляецца. Такі рэжым выбраны большасцю насельніцтва съядома. Асноўную думку Канстытуцыі 1996 году народ выдатна зразумеў. Ён зразумеў: мы аддаём уладу Лукашэнку.

Я быў дэпутатам папярэдняга склікання, я заўсёды казаў: «Так, наш парламэнт не настолькі паўнамоцны, як эўрапейскі парламэнт». Але ў гэтым няма нічога дзіўнага, таму што на гэтым этапе большасць нашага народу выбрала систэму, пры якой клясычнага падзелу ўладаў няма, пры якой ёсьць зрушэнне ўлады да аднаго чалавека.

Гэтага жадае большасць беларускага народа. І на прыкладзе сёньняшняй Украіны мы бачым – гэта слушна.

Эўропе, Эўрасаюзу неабходна зразумець: Францыя ішла да дэмакратыі некалькі стагодзьдзяў, перажыўши не адну крывавую рэвалюцыю. Германія аплаціла сваю дэмакратыю мільёнамі сваіх і чужых жыцьцяў.

Мы ж ня хочам ісьці да дэмакратыі праз узрушэнні і не жадаем аплачваць яе крывёй. Усё дваццатае стагодзьдзе наша шматпакутная Беларусь ахвяравала ўсім дзеля съветлай камуністычнай будучыні. Камуністычныя бонзы гаварылі: патрываіце сёньня, а заўтра ўсім будзе лягчэй. Рыначнікі-лібералы гавораць

сёньня таксама: патрываіце беспрацоўе, безуладзьдзе, крымінал – гэта ўсё, маўляў, выдаткі «пераходнага пэрыяду».

Кардынальнае адрозненіне паміж Лукашэнкам і яго праціўнікамі заключаецца іменна ў гэтым. Яны зноў спрабуюць прымусіць пакутаваць народ сёньня дзеля цъмянага заўтра. А Лукашэнка ведае – людзі хочуць жыць нармальна ня заўтра, не празь дзесяцігодзьдзі, а сёньня, тут і цяпер. ! менавіта гэтаму падпрадкаваная яго палітыка. У гэтым яго праўда і яго сіла.

Пачынаць будаваць чарговую «съветлую будучыню» (гэтым разам дэмакратычную) у нашага народу ўжо няма сілай. Было б нядрэнна, каб у Эўропе знайшліся съветлыя галовы, якія б зразумелі гэтую ў цэлым ня надта складаную ісьціну...